

■
DİLAVER SELVİ,
BEYZÂVÎ TEFSİRİNDE TASAVVUF,
Nizamiye Akademi Yayınları, İstanbul 2017, 398s.

Doktora Öğrencisi
ÖMER KAYA
Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
orcid.org/0000-0002-6071-8538
omerkayseri@hotmail.com

“Kur’an’ın her âyetinin bir zâhiri, bir bâtını vardır.
Her harfin (âyetin) bir haddi, her haddin bir matlaı (hakikatini müşâ-
hede yeri) vardır.”¹
(Hadis-i Şerif)

Kur’ân-ı Kerîm’in âyetlerini açıklamayı ve yorumlamayı gaye eden müfessirlerin tefsir faaliyetleri hakkında yaptığı çalışmaların Asr-ı Saadet’le başladığı görülmektedir. Tefsir alanında rivayet ve dirayet tefsirlerinin yanı sıra mutasavvıflar tarafından hazırlanan işârî tefsirler de İslam kültür ve bilim tarihi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Dirayet ve rivayet tefsirleri dinin İslam ve iman alanına ağırlık verirken işârî tefsirler ihsan boyutunu ele alır. Dirayet, rivayet ve işârî tefsirler Kur’an-ı Kerim’deki ilâhi muradı, hükümleri, ilimleri, hikmetleri, işaretleri ve edepi açıklamayı gaye edinirler. Dolayısıyla bu üç tür tefsir birbirlerini tamamlar niteliktedir.

İslam âleminde tefsir ve usûl âlimi olarak tanınan Kâdî Beyzâvî’nin (ö.685/1286) Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulan *Envârü’t-Tenzîl ve Esrârü’t-Te’vil* isimli eseri dirayet tefsirleri içerisinde gösterilmektedir. Eser hakkında iki yüz seksenden fazla şerh, hâşiyeye ve ta’lik çalışması yapılmıştır. (s.18) Tanıtıma konu olan *Beyzâvî Tefsirinde Tasavvuf* adlı çalışmasında yazar, Kâdî Beyzâvî’nin tefsirindeki işârî yorumları tespit etmeye çalışmıştır. Bunun için öncelikle kronolojik olarak İbn Temcîd (ö.880/1475), Kâzerûnî (ö.940/1533), Şeyhzâde (ö.951/1544), Hâşiyetü’ş-Şihâb (ö.1069/1650) ve Konevî (ö.1195/1781) hâşiyelerinde âyetlerin işârî yorumlarını araştırmıştır. Yazarın tespit edebildiği kadarıyla bu âyetlerin sayısı yaklaşık yüz kırk beştir. Daha sonra Kâdî Beyzâvî’nin tefsirini kaynak edinen Ahmed İbn Acîbe’nin (ö.1224/1809) dirayetle işaret yöntemlerini birlikte kullandığı *el-Bahrü’l-Medîd fî Tefsîri’l-Kur’âni’l-Mecîd* adlı eserinde, Beyzâvî’de geçen âyetler üzerine yaptığı yorum ve değerlendirmelere yer vermiştir. (s.14)

Çalışma dört bölümden ibarettir. İlk bölümde Kâdî Beyzâvî’nin doğumu, nisbeleri ve tefsirinin önemi hakkındaki yorumların kısa bir

¹ Hadisin kaynak ve değerlendirmesi için bk. Dilaver Selvi, *Beyzâvî Tefsirinde Tasavvuf*, Nizamiye Akademi Yayınları, İstanbul 2017, s. 42.

değerlendirilmesine yer verilmiştir. İkinci bölümde İbn Acîbe'nin hayatı, eserleri ve *el-Bahrü'l Medid* adlı tefsirinin metodu, ana kaynakları ile işârî yönü ele alınmıştır. Üçüncü bölüm *İşârî Tefsire Duyulan İhtiyaç* başlığını taşımaktadır. Burada tefsir çeşitleri, işârî tefsir, işârî tefsirde aranan şartlar, sûfi âlimlerin görüşleri, işârî tefsire duyulan ihtiyaç, sûfilerin zâhir-bâtın konusundaki hassasiyetleri, Bâtıniyye ile Sûfiyye arasındaki farklılıklar ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm Kâdî Beyzâvî'nin tefsirindeki işârî yorumlar hakkındadır. Bunlar, belirli konulara göre değil sûre sırasına göre işlenmiştir. Tespit edilen işârî yorumlar sûre adlarının altında başlıklar halinde âyet sırası gözetilerek okuyucuya sunulmuştur. Örneğin Bakara Sûresi'ndeki ilk başlık "Takvanın Dereceleri" olup bu başlıkta, "O Kur'an, müttakiler için bir hidayet rehberidir" (Bakara, 2/2) âyetinde geçen müttakinin kim olduğu ve takvanın üç mertebesi hakkında Beyzâvî'nin yorumları ele alınmıştır. Bakara Sûresi'ndeki ikinci başlık ise "Kalbin Hastalıkları" olup burada, "Onların kalplerinde bir hastalık vardır" (Bakara, 2/10) âyetinde tespit edilen işârî yorumlar işlenmiştir.

Yazar, açıklanmasında fayda mülâhaza ettiği tasavvufi terimleri metin içinde vermek yerine kitabın sonunda açıklamayı tercih etmiştir. Bu terimler şunlardır: *Fenâ-bekâ, cem'-fark, kabz-bast, heybet-üns, makam-hal, gaybet-huzur, sahv-sekr, muhâdara-mükâşefe-müşâhede, telvîn-temkin, kurb-bu'd, şeriat-hakikat, havâtır, ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn, vârid, nefis, ruh, sır, ricâlül'-gayb, gavs, kutup, eimme, evtâd, abdal, nûkabâ, nücebâ, efrad, seyr ü sülûk, manevi seyr şekilleri, mülk-melekût-ceberût âlemi.*

Sade ve akıcı bir dil kullanan yazarın, eserin sonuna eklediği tasavvufi konu ve kavramlar indeksi okuyuculara kolaylık sağlamaktadır. Sonraki baskılarda içindekiler kısmının tasavvufi yorumlar bölümünün yeniden gözden geçirilerek sûre adlarının daha belirgin yazılması başlık-içerik ayrımını kolaylaştıracaktır. *Beyzâvî Tefsirinde Tasavvuf* adlı çalışmasından ötürü yazar Dilaver Selvi'yi, eseri okuyucuyla buluşturan Nizamiye Yayınları'nı tebrik ederiz.